

Magistraat en Hoge Overheid in conflict om een Jezuiet (1739)

door

Dr. J. L. M. DE LEPPER

De behandeling van de katholieken in de Republiek vertoont een opvallend verschil tussen wetgeving en bestuurlijke praktijk. Nergens openbaart zich dat duidelijker dan in de houding van de overheid ten opzichte van de jezuiten. Eigenlijk had men die vogelvrij verklaard. In verschillende plakكاتen, o.a. dat van 14 april 1649, was bepaald dat iedereen gerechtigd was hen aan te houden en over te leveren aan de autoriteiten, waarbij de aanbrengrer recht had op drievierde van de hun opgelegde boete die minstens honderd pond Vlaams (ongeveer 600 gulden) moest bedragen.¹ Wanneer deze verordeningen strikt waren uitgevoerd, zouden ze de aanwezigheid van de paters volstrekt onmogelijk hebben gemaakt; desondanks kregen ze de gelegenheid om in heel het gebied van de republiek een vrij regelmatige pastorale werkzaamheid op te bouwen. Toch waren de tegen hen geldende bepalingen nooit ingetrokken en wanneer de omstandigheden daartoe aanleiding gaven, kon men daar steeds op teruggrijpen. Dit gebeurde met name door de resolutie der Staten-Generaal van 7 mei 1720.² Als represaille tegen de vervolging der protestanten in de Palts, waaraan men de paters schuldig achtte, werd het oude plakkaat van 1649 opnieuw ingescherpt. In werkelijkheid betekende dit dat de plaatselijke autoriteiten verplicht waren hen aan te zeggen dat ze moesten verdwijnen.

Ook in Breda is dat gebeurd. Op 15 mei 1720 ontbood de magistraat de drie in Breda werkzame jezuiten, pastoor Jozef Daneels en zijn beide assistenten Bernard Baenen en Johan Baptist Danijns om ten stadhuize te verschijnen. De heren lazen hun daar de resolutie van de Staten voor en gelastten hen vóór 1 juli de stad te verlaten. De paters beloofden de

resolutie stiptelijk te zullen opvolgen. Ze vroegen nog om een afschrift daarvan, maar dit werd hun geweigerd.³

De ballingen weken uit naar Meersel. Zoals gebruikelijk begonnen ze aanstonds een actie om hun terugkeer te bewerken. Op 12 november 1720 berichtte pastoor Daneels aan de R.K. Kerkeraad dat door de overste in Den Haag de ambassadeur van Zijne Keizerlijke Majesteit was ingeschakeld om de genomen maatregel ongedaan te krijgen. Diens rechtstreekse stappen bij de Staten-Generaal hadden geen succes gehad, zodat hij zich verplicht had gezien de zaak in Wenen aanhangig te maken. Daneels spoorde de leden van de kerkeraad aan de Bredase drossaard en diens stadhouder te benaderen.⁴

Een andere weg werd gevolgd door pater Baenen. Hij richtte zich tot de Staten-Generaal met een verzoekschrift waarin hij naar voren bracht dat hij gedurende zijn verblijf buiten de stad „altijd seer geïncommodeerd was geweest met verscheijde qualen en siecktens”, waarom hij verzocht naar Breda te mogen terugkeren „onder belofte dat hij sig als een ordinaris burger soude gedragen en met toeseppinge van geen geestelijke bediening off functie binnen de stad Breda off elders binnen het gebied van den staat te sullen fungeren off waarnemen”. Men kan zich met recht afvragen of men in Den Haag inderdaad geneigd was te geloven dat het klimaat in Meersel zoveel ongezonder was dan in Breda; toch hebben de Staten op 19 februari 1723 aan Baenen verlof gegeven naar de stad terug te keren „mits dat hij sig aldaar stil en borgerlijk soude gedragen, sonder directelijk of indirectelijk eenige acte van geestelijke bediening of functie te doen”. De Bredase drossaard kreeg de opdracht erop toe te zien dat deze voorwaarde werd nageleefd.⁵

Dat Baenens collega's eenzelfde verlof hebben gevraagd blijkt nergens; ze hebben het in elk geval niet gekregen. Feitelijk zijn Daneels en Danijns wel teruggekomen, zelf reeds vóór 1723. Dat valt o.a. op te maken uit de rekeningen van de R.K. Kerkeraad, waarin vanaf mei 1722 geregeld uitgaven worden geboekt aan een juffrouw Godewijck „tot voldoeninge van diegene, die de kerckelijcke diensten in de Waterstraat doen”.⁶ Omdat anders steeds betalingen vermeld worden aan met name genoemde priesters, mag worden aangenomen dat het hier om clandestien werkende jezùieten ging. Ook Baenen zette zijn pastorale werk-

zaamheid voort; omtrent de door hem gedane belofte had hij blijkbaar een eigen opvatting: evenals zijn beide collega's onthield hij zich van openbare godsdienstoefeningen — deze werden in hun kerk aan de Waterstraat verricht door seculieren — maar achter gesloten deuren verzorgden de paters het katechismusonderricht, andere taken vervulden ze zoveel mogelijk wanneer de duisternis was ingevallen.⁷

Natuurlijk kan het de stadhouder van de drossaard en de stedelijke magistraat niet ontgaan zijn dat dit zo gebeurde. Zelfs drossaard D'Averhout (1725—1735) was van de gang van zaken op de hoogte. Dat bleek in 1731 toen de drossaard het wenselijk vond de priester Petrus Boonaerts, die als seculier naast de tersluiks werkzame jezuïeten de kerk in de Waterstraat bediende, aan een pastoraat te helpen. Boonaerts had zijn zinnen gezet op de pastorie van Terheijden, maar maakte, naar het schijnt, bij de bisschop weinig kans. De drossaard, die twee jaar tevoren al tevergeefs getracht had hem het pastoraat te Dongen te bezorgen,⁸ meende nu zijn doel te kunnen bereiken door chantage op de jezuïeten. Tegenover een vertegenwoordiger van de Bredase katholieken verklaarde hij dat hij het benoemingsrecht van de bisschop volledig erkende, maar dat hij er wel op rekende dat de paters, wier onwettige werkzaamheid hem niet onbekend was, bij de bisschop de aanstelling van Boonaerts zouden bewerken. Als dit gebeurde zou hij hen niet lastig vallen, „maer in soo verre Sijn Hoogweerde hem dat plaisier niet wilde doen . . . dat hij Drossard alsdan niet alleen de kercke soude doen sluyten, maer daerboven rechercheren volgens de placaten van den landen”. De jezuïeten hebben inderdaad uit vrees voor de gevolgen de benoeming van Boonaerts dringend bepleit, maar in Antwerpen weigerde men voor het dreigement te wijken.⁹ Overigens was D'Averhout, toen het erop aan kwam, ook weer niet brutaal genoeg om zijn met zoveel beslistheid uitgesproken voornemen uit te voeren. Nog jarenlang hebben de paters hun illegale activiteit voortgezet. In 1735 vertrok pater Danijns, naar verluidt omdat het gevaar voor hem te groot werd. In 1739 kon ook pastoor Daneels het niet meer uithouden.¹⁰ Baenen, die moet hebben vertrouwd op de hem verleende verblijfsvergunning, was de enige die overbleef.

In het najaar van 1739 kwam ook aan zijn werkzaamheid een plotse-

ling einde. Op last van de drossaard, graaf Steven van Randwijk (1736—1769), en van de advocaat-fiscaal van de Raad van Brabant, Willem van Erpecum, werd hij in de avond van 6 oktober door twee deurwaarders van de Raad van Brabant in zijn woning aan de Nieuwstraat gearresteerd en in de gijzelkamer van het stadhuis gevangengezet.

Deze gebeurtenis werd de volgende morgen tijdens de vergadering van de magistraat door burgemeester Paulus Snellen ter sprake gebracht. Het feit dat de inhechtenisneming was geschied „sonder eenige kennis, communicatie, veel min permissie van Burgermeesteren ende Schepenen deser Stad” brandmerkte hij als een „violentie ende geweldenarije” die beschouwd moest worden als „een infractie in de praevilegiën ende voorregten deser Stad ende een vilipendie van de autoriteit ende iurisdictie deser tafel”. Na beraadslaging werd besloten in geen geval te gedogen dat Baenen naar elders zou worden vervoerd. Verdere maatregelen stelde men uit totdat men hieromtrent de raad zou hebben ingewonnen van twee neutrale rechtsgeleerden.

De verontwaardiging schijnt echter zo hevig te zijn geweest dat men zich nauwelijks de gelegenheid gunde tot rustig overleg. In de middag kwam het college opnieuw bijeen. In tegenstelling tot wat 's morgens was afgesproken, stelde men zich tevreden met voorlichting door één deskundige, de jurist Mr. Jacob Laurens Swaens. Na diens mondeling advies te hebben aangehoord, nam men de volgende besluiten. De beide deurwaarders die hun arrestant nog bewaakten, zou men gelasten onmiddellijk het stadhuis te verlaten. Mocht de drossaard volharden in zijn overtuiging dat hij reden had tot arrestatie van Baenen, dan zou hij daartoe eerst bij president en schepenen een verzoek moeten indienen. Men zou hem dit per brief meedelen en daarbij tevens „remonstreren de onordentelijke en buitensporige procedures in gemelte saake gehouden”. Tenslotte zou men de baron en heer van de stad omtrent het voorgevallene uitvoerig inlichten.

Het werd voor de heren van de magistraat een bewogen dag. Tijdens een buitengewone vergadering 's avonds vernamen ze dat de beide deurwaarders, die aanvankelijk het stadhuis hadden verlaten, toch weer waren teruggekomen om Baenen te bewaken; ondanks het verzet van de dienaars der Rode Roede waren ze met geweld binnengedrongen. De

stedelijke gerechtsboden kregen nu de opdracht de deurwaarders aan te zeggen dat ze onmiddellijk moesten verdwijnen, zo niet, dan zou men hen met harde hand verwijderen. Dit laatste was gelukkig niet nodig: de bedreiging bleek voldoende om de mannen te doen aftrekken.¹¹

De brief aan drossaard Van Randwijck die de volgende dag werd verzonden, loog er niet om. Op hoge toon werden de grieven van het stadsbestuur naar voren gebracht. Men deelde de drossaard mee dat men niet had gearzeld de arrestant uit zijn detentie te ontslaan. Wel was men er nog niet toe overgegaan hem volledig in vrijheid te stellen, men had hem alleen in een ander vertrek op het stadhuis ondergebracht. Wanneer de drossaard het nodig vond, kon hij dus alsnog over hem beschikken, maar, zo schreef men, hij moest dan wel behoorlijk — en spoedig — daarom verzoeken. Hoe hoog de heren te paard zaten, komt in hun eigen bewoordingen het best tot uiting:

„Wij hebben niettemin uyt een overbodige discretie en precautie een vertreck gedespicieert waerin denselven Bernardus Baene bij provisie nogh eenige weynige dagen sal werden aengehouden, en goedgevonden Uw Hooghgeb. daarvan advertentie te doen geven, om in cas Uw Hooghgeb. soude mogen vermeynen eenige redenen te hebben om den persoon van voorn. Bernardus Baene te mogen sayseren, off in apprehensie te nemen, ons in de ordre te koomen remonstreren, en soodanige versoecken te doen, als Uw Hooghgeb. te raden sal wesen, om deselve redenen (die wij ten spoedigsten verwagten) gesien sijnde dan bij ons te worden gedisponeert soo wij bevinden sullen te behooren”.¹²

De advocaat-fiscaal, die natuurlijk door zijn deurwaarders was ingelicht, gaf onmiddellijk zijn ongenoegen over het gebeurde te kennen. In een kort schrijven van 10 oktober liet hij vooral een vaag maar niettemin duidelijk dreigement horen: „...vinde mij amptshalve verplicht Uw Ed. Aghtb. hier mede voor te draagen de gevolgen die dit werk soude kunnen hebben, ingevalle Uw Ed. Aghtb. hier inne geene herstellinge souden gelieven te doen”.¹³

Hierdoor verontrust namen de stadsbestuurders op 15 oktober het besluit om voor hun houding steun te zoeken bij de Staten-Generaal. Ze stelden een uitvoerig rekest op waarin ze verzochten de fiscaal en de

drossaard te verbieden „de borger- ende inwoonder-regten in het toekomende niet meer te violeren, mitsgaders de jurisdictie ende autoriteit van de magistraat te beledigen”. Hun gedrag ten opzichte van Baenen meenden ze speciaal te kunnen rechtvaardigen door vast te stellen dat de pater, voorzover hun bekend was, zich in de afgelopen jaren „stil ende burgerlijk binnen Breda hadde gedraegen” en dat hij een inwoner was van wie zij „noyt eenige crimes off mesuses hadden gehoort”.¹⁴

Baenen verbleef intussen nog steeds op het stadhuis. Want Van Randwijck maakte — opzettelijk waarschijnlijk — helemaal geen haast met zijn reactie op het hem toegezonden ultimatum. Eerst op 21 oktober dateerde hij zijn antwoord op de twee weken tevoren geschreven brief. Dit antwoord was verre van vriendelijk. De drossaard verweet de magistraat dat deze de jezuïet jarenlang had beschermd in zijn verboden werkzaamheid, hetgeen op zichzelf al een voldoende rechtvaardiging mocht heten van de wijze waarop hij zijn gerechtelijke aktie had gevoerd, want indien hij daarvoor eerst verlof had moeten vragen aan het stadsbestuur, zou deze zeker niet hebben kunnen slagen: „Ick mercke nu van agteren uijt U Ed. en Agtb. missive, die altoos tegen U Ed. en Agtb. sal konne getuijge, seer klaar dat ons gedane exploit nooyt soude geluckt hebben, indien men daar toe permissie van U Ed. en Agtb. gevraaght hadde”. Vooral de mededeling dat men de arrestant nog maar enkele dagen voor de drossaard ter beschikking wenste te houden — een voor-nemen overigens waarin de magistraat niet had durven volharden — wekte zijn begrijpelijke ergernis. Ook hij besloot met de eis dat hem voor het aangedane affront voldoening zou worden gegeven: „Ik hebbe hier tegenswoordigh niet anders te doen als dat ik wel gewenst hadde geen redene te hebben over U Ed. en Agtb. manier van doen en van schrijven in deese ten uijtterste te beklagen, en dat ik vermeene in staat te weesen om daar over soodanige reparatie te konne en te sulle bekoome als deese importante saak vereijschen sal”.¹⁵

Intussen had ook de R.K. Kerkeraad van Van Erpecum en Van Randwijck een forse reprimande gekregen. In een schrijven van 26 september verweten ze de Bredase kerkregenten dat deze het illegale optreden van Baenen, dat volgens hen bestaan had in dopen, biechthoren en zieken berechten, niet alleen hadden geduld, maar ook rechtstreeks

13. Antoine d'Averhoul, Heer van Guincourt,
Drossaard van Breda, 1725—1735.

Vroeger Collectie Roessing-Udink,
Morat, Zwitserland.

Iconographisch Bureau,
's Gravenhage.

14. Steven Graaf van Randwijck, Heer van Homoet en Gameren,
Drossaard van Breda, 1736—1769.

Foto Articapress, Haarlem.

Collectie L. R. Gravin van Randwijck,
Aerdenhout.

bevorderd door hem als pastoor te handhaven en hem zijn salaris als zodanig uit te keren. Een der deurwaarders van de Raad van Brabant kreeg opdracht deze aanklacht aan de met name vermelde leden van de raad ter kennis te brengen, een taak waaraan deze op 7 oktober uitvoering gaf.¹⁶

Op het Bredase stadhuis schijnen de barse uitlatingen van de drossaard en de fiscaal wel enige ontsteltenis te hebben veroorzaakt. Een schrijven van de Bredase substituut-griffier Johan Sagius aan de Haagse agent Van Meerloo getuigt van de onbehaaglijke stemming die er heerste: „De bewuste saake schijnt seer serieus te worden en de op heden bekomene missive van den heere Drossaert aen haer Ed. Achtb. gantsch onaengenaem”.¹⁷

Opvallend is dat noch in de brieven van de magistraat noch in die van de drossaard en van de fiscaal een duidelijke juridische verantwoording te vinden is van de door hen ingenomen standpunten. De magistraat laat het bij een vage verwijzing naar de stedelijke privileges en naar het „borger- en inwoonder-regt”, de drossaard en de fiscaal bepalen zich tot kreten van verontwaardiging zonder aan te geven op welke grond zij menen dat hun rechten zijn aangetast. Men krijgt de indruk dat geen van beide partijen met zekerheid kon bepalen hoever zijn bevoegdheid zich uitstrekte.¹⁸

Ook de resolutie der Staten-Generaal van 13 november 1739 waarmee afwijzend werd beschikt op het rekest van de magistraat, gaat op de juridische achtergrond van de kwestie nauwelijks in. Er wordt slechts vastgesteld dat de advocaat-fiscaal van Brabant en de drossaard van Breda officieren zijn „aan wien het incumbert en bij de Placaaten aanbevoelen is, het regt van de hooge overigheid waar te neemen”. Om die reden wordt het verzet van burgemeesters en schepenen scherp afgekeurd zonder dat aan hun beroep op de stedelijke privileges ook maar de minste aandacht wordt besteed. Het stadsbestuur werd gewaarschuwd „in het toekomende met minder voorbaarigheid en met meerder voorsigtigheid en ordentelijkheid te handelen” en ontving tenslotte het bevel Baenen terug te brengen op de plaats waar de drossaard en de fiscaal hem hadden gedetineerd.

Voor het overige hield de resolutie zich vooral bezig met de mis-

dragingen van de pater, waarvan de magistraat — tot zijn eigen ernstig nadeel ongetwijfeld — had voorgewend niets te weten of althans de misdadigheid niet in te zien. Uit de door Van Randwijck en Van Erpecum verschaftte informaties was duidelijk geworden dat de man „geestelijke bediening of functiën” had gedaan en daardoor had gehandeld tegen de conditie waarop hem zijn verblijf in de stad was toegestaan. De gegeven permissie werd vanzelfsprekend ingetrokken.¹⁹

Met een begeleidend schrijven van de fiskaal en de drossaard werd op 15 november de resolutie van de Staten-Generaal aan burgemeesters en schepenen ter hand gesteld en wel tot hun niet geringe vernedering door dezelfde twee deurwaarders die zij onlangs zo zelfbewust van het stadhuis hadden verjaagd. Dezen hadden tevens de opdracht „omme wijders van haar Edele Agtbaarheden wederom te bekomen ende in hare bewaringe over te nemen en te houden den persoon van den gem. Bernardus Baenen omme verder gelogeert te werden daer het de ondergeschrevene sullen oordeelen convenabel te zijn”.²⁰

De magistraat kon niets anders doen dan zijn pijnlijke nederlaag gelaten aanvaarden. Nog dezelfde dag werd de pater aan zijn oorspronkelijke bewakers overgeleverd. Deze, nog allesbehalve geïntimideerd, had zich intussen opnieuw gewend tot de Staten-Generaal met een rekest waarin hij hare Hoogmogenden verzocht hem te ontslaan uit de bewaking op het stadhuis en hem te permitteren „sig binnen sijn ordinaris woonhuis in Breda te mogen onthouden”. Hij beschreef zichzelf daarbij als „... een man van hooge jaaren, gantsch valetudinair, bezet met sware pijnen in de zijde, waar over hij nog dagelijks met adhibitie van een Doctor is medicinerende, als mede ten hoogsten gedrukt door de sware onkosten welke hij genoodzaakt is in zijne custodie op den voors. stadhuize te supporteren: en voorts door de overgrote droeffenisse wegens zijn voors. ongevall, op het smertelijkste geaccableert, waar door het te dugten staat dat zijne lichaams qualen daagelijks meer en meer zullen toe nemen”.

Het verzoekschrift werd ondersteund door een drietal aanbevelingen. Omtrent de gezondheidstoestand van de pater getuigen de medicinae doctores Wittens en Van Tilborgh, dat deze „eenige jaren merkkelijk geïncommodeert is geweest met een pijn in de linker zijde, ende met

verstoppingen soo op de borst als andere ingewanden”, hetgeen hen doet vrezen dat hun patiënt, vanwege het gebrek aan beweging en gemoedsrust, spoedig bedlegerig zal worden. Meer effekt zal Baenen wel hebben verwacht van de beide andere getuigenissen. De meest verrassende is wel die van de gereformeerde kerkeraad. Een pleidooi ten gunste van een jezuiet vanwege een dergelijke instantie mag voor die tijd wel een zo uniek verschijnsel heten, dat het alle aandacht verdient:

Wij ondergeteijkende Predikanten en ouderlingen van de Nederduijtsche Gereformeerde gemeijnte der stad Breda, verklaren en certificeren, dat Bernardus Banen gedurende sijne inwooninge binnen de voorn. stad, soo verre ons kennelijck is, sigh stil en burgerlijck tot noch toe gedragen heeft, en dat wij noijt iets van hem gehooft hebben, 't geene in een stil en goet burger off inwoonder niet gevonden soude mogen worden. Ende want het redelijck is der Waarheijt getuigenisse te geven, soo hebben wij ten versoeke van voorn. Bernardus Banen dese met onze gewoone signature onderteijckent op heden binnen Breda desen 14 november 17^c negenendartigh.

G. V. Velde
Eccls. Bred.

W. Schoorn
J. J. Swaens
1739

M. Hasebroek
V. D. M. tot Breda

W. H. Verbrugge
J. W. Koning²¹

Als men zich herinnert, hoe nog geen vijftwintig jaar tevoren door dezelfde kerkeraad een heftige aktie werd gevoerd tegen de herbouw van de jezuietenkerk in de Waterstraat,²² verwondert men zich terecht over de snelle groei van de verdraagzaamheid in deze kring. Het kan de predikanten en ouderlingen toch niet onbekend zijn geweest dat Baenen jarenlang tersluiks zijn priesterlijke bediening had uitgeoefend. Aan ergernis daarover schijnen ze geen behoefte meer te hebben gevoeld. De gebruikte formulering „dat wij noijt iets van hem gehooft hebben,

't geene in een stil en goet burger off inwoonder niet gevonden soude mogen worden'', bedoelt ook kennelijk dit punt te ontwijken.

In vrijwel gelijke bewoordingen uitte zich ook een derde verklaring die was ondertekend door bijna vijftig gereformeerde burgers en inwoners der stad, onder wie vele die tot de leidende kringen gerekend mochten worden. Men ontkomt niet aan de indruk dat de verontwaardiging van de magistraat over het optreden van de hoge overheid was overgeslagen op de burgerij, wat weer sympathie opriep voor het slachtoffer van de gewraakte aktie. Doch ondanks de opmerkelijke morele steun waarover hij zich mocht verheugen, zal het Baenen wel niet hebben verbaasd dat zijn verzoek op 17 november zonder meer werd afgewezen.²³ In de gijzelkamer moest hij nu zijn vonnis afwachten.

Dat vonnis zal hem niet zijn meegevallen. Omdat hij had gedoopt, huwelijken had ingezegend en biecht gehoord werd hij veroordeeld tot de uitzonderlijk hoge boete van 10.000 gulden, waarbij nog 4.600 gulden kwamen aan kosten.²⁴ Deze som moest betaald of „gecautioneerd'' worden voordat hij uit zijn detentie kon worden ontslagen. Intussen was Baenens broer, die raadsheer was aan het hof van Gelderland, uit Venlo naar Den Haag vertrokken om de zaak te regelen. Dank zij diens bemiddeling kwam de pater op 14 december vrij.²⁵ Hij begaf zich naar Meerle, vanwaar hij eind mei 1740 naar zijn vaderstad Roermond vertrok.

Na langdurige onderhandelingen werd eindelijk de gevorderde som teruggebracht tot 7.021 gulden en 18 stuivers, die op 3 augustus 1741 door de provinciaal van de Sociëteit werden betaald.²⁶ Deze liet niet na zijn teleurstelling te uiten over het feit dat de R.K. Kerkeraad hiertoe niet had willen bijdragen. Wel toonde de raad zich bereid om voor 4.200 gulden de beide huizen over te nemen die de Sociëteit in Breda nog bezat, de pastorie in de Nieuwstraat en een woning naast de kerk in de Waterstraat. De kerk was steeds het eigendom van de katholieke gemeente geweest. Voortaan werd ze uitsluitend door seculieren bediend.²⁷

AANTEKENINGEN

- ¹ Nicolaas Wiltens, *Kerkelyk Plakaat-Boek* (2 dln; 's-Gravenhage, 1722) I, 544 vlg.
- ² t.a.p., p. 664-665.
- ³ GAB (= Gemeentearchief Breda) H 40, f. 265 vlg.
- ⁴ ABB (= Archief Bisdom Breda) III 33, nr. 50.
- ⁵ ABB III 3 L. Uit de motivering van Baenens verzoek mag men niet afleiden dat hij een zwakke gezondheid had. In zijn doodsbericht (Koninklijke Bibliotheek Brussel, hs. 6489, f. 82) leest men dat hij een man was met een krachtig gestel („vir robustus”).
- ⁶ ABB III 36, rekening 1720—1722 en volgende jaren.
- ⁷ GAB Afd. III 95 (Archief parochie Onze Lieve Vrouw Hemelvaart te Breda): Memoranda Ecclesiae Beatae Mariae Virginis, p. 34. Ook in 's-Hertogenbosch hebben de jezuiten in deze jaren eenzelfde taktiek toegepast: F. van Hoek, „Eenige bijzonderheden betreffende de laatste jezuitenstatie te 's-Hertogenbosch”, *Bosche Bijdragen VIII* (1926—1927) 137 en 139. Hoe volhardend de paters in Breda hun verborgen bestaan handhaafden, leert een passage uit een brief van pastoor Daneels d.d. 21 juli 1731: „... want wij niet derven, tenzij in den hoogen nacht, naar de siecken”. (ABB III 4 T 3).
- ⁸ ABB III 4 T 8.
- ⁹ ABB III 4 T 5. Het gevolg was dat Boonaerts enige maanden lang weigerde de diensten in de kerk aan de Waterstraat te verzorgen. Hij zou zelfs de jezuiten hebben aangebracht bij de stedelijke overheid. De kerkeraad berichtte daarover aan de bisschop: „Hij heeft oock soo onvoorsigtig geweest, om niet harder te spreken, van door hem of immers door sijne suster de Gereformeerde Overheid opentlijck, en des niet gevraeght sijnde, te verclaren en aen te brengen dat de Heeren van de Waterstraat binnen Breda waeren, aanwijsende huijs en wooninge; waer over de Catholike niet weinig ontrust sijn geworden. Uijt wat insigt dit gesciet is, kan lichtelijck gepeijst worden”. (ABB III 4 T 3).
- ¹⁰ GAB Afd. III 95, Memoranda Eccl. B.M.V., p. 31; Koninklijke Bibliotheek Brussel, hs. 6489, f. 26 (overlijdensbericht Daneels): „gravivus ob periculum... oves suas... deserere coactus”.
- ¹¹ GAB H 53, f. 228v en vlg.
- ¹² GAB H 275.
- ¹³ t.a.p.
- ¹⁴ GAB H 54, f. 8v en vlg.
- ¹⁵ GAB H 275.
- ¹⁶ ABB III 3 L 3.
- ¹⁷ GAB H 275.
- ¹⁸ Een enigszins gelijkend conflict tussen magistraat en drossaard had zich overigens reeds voorgedaan in 1643. De burgemeester (eveneens een Snellen) had toen, gesteund door de magistraat, de weduwe van Peeter Cornelis Gobbincx veroordeeld omdat zij haar zwakzinnige zoon tegen diens wil had laten overbrengen naar Geel. De domeinraad casseerde het vonnis op grond van de overweging „dat den Borgemeester niet en is bevoucht nochte gequalificeert omme soodanige aanspraecke ende conclusie te doen ende te nemen, maer dat tselve alleen is cometerende den Drossaert van s'heeren wegen”. (Algemeen Rijksarchief 's-Gravenhage, Nassaudomeinarchief 1052, f. 396 vlg.).
- ¹⁹ *Groot Plakaatboek VI* ('s-Gravenhage, 1746) 387.
- ²⁰ GAB H 54, f. 51 vlg.
- ²¹ ARA 's-Gravenhage, Staten-Generaal 7779, rekest Bern. Baenen d.d. 17 novem-

ber 1739, met bijlagen.

²² Vgl. J. L. M. de Lepper, „De Bredase schuilkerken”, *Oranjeboom* XXIII (1970) 26-28.

²³ *Groot Plakaatboek* VI, 387.

²⁴ A. van Lommel S.J., „Klachten over verkorting van rechten en paepsche stoutigheden”, *De Dietsche Warande* IX (1871) 292; GAB Afd. III 95 Memoranda Ecclesiae B.M.V., p. 33; W. P. C. Knuttel, *De toestand der Nederlandsche Katholieken ten tijde der Republiek* (2 dln; 's-Gravenhage 1894) II, 219.

²⁵ ABB III 3 N.

²⁶ Van Lommel, *Klachten* 292.

²⁷ ABB III 4 S 2.